

Vytautas MAČERNIS ir žemaičių kultūrinis sambūris

DANUTĖ MUKIENĖ

Žemaičių rašytojų, dailininkų, teatralų, švietimiečių kultūrinis sąjūdis gyvavo 1930–1945 metais. Gimė jis rašto ir kalbos reikalams.

Profesorius, Lietuvos Mokslų akademijos narys korespondentas Aleksas Girdenis žemaičių šneką yra linkęs vadinti kalba. Pasak jo, viena iš priežasčių ta, kad ji susiformavo labai seniai – apie VII amžių (kaip ir latvių

kalba) ir skiriasi nuo lietuvių kalbos daugiau negu kokia ukrainiečių nuo rusų, ką jau kalbėti apie baltarusių kalbą. „Tarmė“, kaip sako profesorius, yra dirbtinis žodis, kurį į mūsų kalbą įvedė ar tik ne A. Baranauskas. Tad sąvoką „tarmė“ jis linkęs palikti mokslui, o mums reiktų kalbėti apie kalbą, juo labiau, kad tokią dar turime.

Šiandien mūsų rašytojai ir poetai, literatūros kritikai, bandydami atsakyti į klausimą, kodėl neturime atskirų regionų kalbomis parašytos literatūros, kodėl kad ir tie žemaičiai, dar gana gerai išlaikę savo gimtąją motinos šneką, nerašo žemaitiškai, pirmiausia pabrėžia, kad nėra tokios rašybos tradicijų, kad žemaitiški tekstai atkratytu didelę dalį skaitytojų, nes tuos kūrinčius būtų sunku skaityti. ..

Plėtodami šią temą, grįžkime vėl į netolimą praeitį. Štai straipsnio „Žemaičių žemės dainiai“, išspausdinto 1937 m. „Žemaičių prieteliaus“ vienuoliktame numeryje, ištrauka: „Pirmąją praeito amžiaus pusę beveik vien žemaičiai saugojo lietuvišką žodį ir gražiomis formomis barstė jį po šiaudines lūšnelės. Poška, Stanevičia, Valiūnas, vėliau Daukantas, Valančius, Maironis, Žemaitė – vis tai didieji žemaičiai, kuriems savo laiku nebuvo lygių aukštaičių“. Šią mintį 1942 m. „Žemaičių žemės“ savaitraščio 39 numerio publikacijoje „Literatūros vakarai Žemaičiuose“ išplėtojo poetas, muziejininkas Pranas Genys: „Žemaičių (čia žodis Žemaičiai, kaip tai buvo įprasta seniau, vartojamas norint įvardyti Žemaitiją kaip teritoriją, regioną) literatūra yra labai sena, nes amžių bėgyje Žemaičiuose tarpo Lietuvos kultūra, Žemaičių literatūra buvo Lietuvos literatūra, Žemaičių kalba Lietuvos rašto kalba“.

Kas gi atsitiko, kad šiaudien mes tokios literatūros nebeprispažįstame ir žemaičių kalba mūsų rašytojai knygų neberašo?

Atsakymą bene pirmasis dar 1938 metais išspausdintoje žemaičių prozos ir poezijos antologijoje „Žemaičiai“ pateikė vienas iškiliausių to meto žemaičių poetų ir minėtos antologijos sudarytojas Stasys Anglickis. Jis rašė, kad „čia žymų vaidmenį suvaidino baudžiavos panaikinimas 1861 metais ir žemės reforma. Aukštaičių veikėjai (žmonės, nulėmę, kad lietuvių bendrinės kalbos pagrindu būtų paimta suvalkiečių tarmė) kone visi buvo išlaisvintųjų ūkininkų vaikai. Jie brendo tarp rusų inteligentijos, kuri linko į liaudį ir kurioj buvo gyva žurnalistikos dvasia. Aukštaičiai patys pirmieji, jei

(Nukelta i 28 p.)

Vytauto Mačernio gimtojo namo fragmentai (matosi kambario,

(Atkelta iš 27 p.)

neskaičiuosime Mažosios Lietuvos, pradėjo leisti lietuviškus laikraščius ir ėmė skleisti liaudyje jau žymiai anksčiau žemaičių sukurtą idėjų lobyną. Darė jie tai savo motinos šnekta, taigi paruošdami dirvą bendrinei mūsų rašto kalbai. Jei tuomet žemaičiai į tuos laikraščius savo rašinius siųsdavo, tai jų kalbą ištaisydavo, tiesiog išversdavo į aukštaičių kalbą. Paskui ir patys žemaičiai ėmė mokytis aukštaitiškai, nes buvo nepatogu į aukštaičių laikraščius siųsti žemaitiškus rašinius. (...) Tai yra atsitiktinis, ne esminis dalykas, kad aukštaičių kalba – o ne žemaičių – virto bendrine. Jei Valančiui ir Daukantui būtų pasisekė išleisti laikraštį, tai galima drąsiai spėti, kad būtų atsitikę priešingai. Čia, žinoma, daug padarė ir mūsų rašto kalbai nusipelnusio vyro Jono Jablonskio veikla“. Ir štai, kaip pastebi S. Anglickis, šiuo metu žemaičiai gal labiau negu kada nors yra netekę savo žemaitiško supratimo. Aukštaičiams pasisekė žemaičius įtikinti, kad jie daugelio savotiškumą turi atsizadėti dėl bendros valstybės, dėl bendros kultūros. Žemaičiai rašytojai kantriai pasidavė taisomi. Žemaitė, kuri visą savo amžių nemokėjo kitaip, kaip tik žemaitiškai, buvo paversta bendrinės kalbos rašytoja, buvo tikra to žodžio prasme „perdirbta“. Tad, kaip rašo S. Anglickis, „(...) senieji žemaičių rašytojai, kaip Daukantas, Poška, Stanevičius, Valančius, yra parašomi aukštaitiškai ir išleidžiami. – Sako, tai praturtina lietuvių literatūrą, bet kokia iš to nauda žemaičiams? Daug puikiausių, seniausių žodžių transkripcijoj miršta: žemaičiams jie per tai pasidaro svetimi, o aukštaičiams jie lieka vis tiek be žodyno nesuprantami“.

XX a. IV dešimtmetyje kilęs naujas žemaičių kultūrinis

sambūris, kurio centras buvo Telšiai, ėmėsi padėti keisti. Leisdamas antologiją „Žemaičiai“, S. Anglickis rašė: „...vieningai pradedame žemaičių senovės, žemaičių stiprybės, kalbos, kūrybos ir būdo atgimimą. Koks nors politiškąs apsisprendimas bei separatizmas mums galvos nekvaršina. Mes dar tebesame ištikimi pirmojo mūsų tautos žadintojo Simono Daukanto dvilypei sąvokai: žemaičiai lietuviai arba lietuviai žemaičiai. Kablelio tarp tų dviejų žodžių, kaip ir jis, mes nenorime. Bet niekas negali laikyti per bloga savo kultūros globą, savo kalbos turtą išsaugojimą, ugdymą ir laisvas varžybas kultūros srityje“.

S. Anglickis iš pradžių šiame judėjime buvo vienas iš lyderių. Tačiau jis gyveno Šiauliuose, o Žemaičių kultūrinio atgimimo centras formavosi Telšiuose, ir palengva šiame judėjime iniciatyvą perėmė tais metais Telšiuose gyvenę Lietuvoje plačiai žinomi žemaičiai rašytojai, poetai, teatralai, muziejininkai, dvasininkai: Žemaičių, Alkos“ muziejaus įkūrėjas poetas Pranas Genys, rašytojas Butkų Juzė, dramaturgas ir poetas Petras Gintalas, kunigas, vienas iš plačiausiai tais laikais Lietuvoje žinomų teologų, 1937–1940 metais „Žemaičių prietelių“ redagavęs Kazimieras Olšauskas ir nemažas būrys kitų iškilų žemaičių, prie kurių kiek vėliau prisijungė ir dailininkas Paulius Augustinavicius, Telesforas Valius, aktorius ir režisierius Napoleonas Bernotas, Juozas ir Paulius Jurkai.

Vytautas Mačernis pradėjo mokytis Telšiuose kaip tik tuo metu, kai čia Žemaitijos kultūrininkų sąjūdis jau buvo įgavęs pagreitį. Pirmaisiais metais poeto Vytauto Mačernio šiame sąjūdyje nematome. Jam tada buvo vos 12 metų. Kaip yra pasakojęs S. Anglickis, 1936 m. lapkričio 15 d. Šiauliuose organizuodamas pirmąją žemaičių rašytojų konferenciją, V. Mačernio į ją nepakvietė, nes V. Mačernis tuo metu buvo dar tik pradantis poetas, žinomas vien savo bendraamžių ir bendraminčių. Į Šiaulius tada buvo suvažiavę Lietuvoje tuo metu plačiai žinomi, savo kūrybos knygas jau leidžiantys žemaičiai prozininkai ir poetai: Butkų Juzė, Ieva Simonaitytė, Stasys Santvaras, Stasys Anglickis, Liūne Janušytė, Stasius Būdas, Pranas Genys, Petras Gintalas, Fabijonas Neveravičius. Leidžiant „Žemaičių“ antologiją, prie jų dar prisidėjo Vydūnas, Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė, Mykolas Vaitkus, Jonas Šimkus, Nelė Mazalaitė, Klemensas Dulke, Mykolas Linkevičius. Na o Vytautas Mačernis, Juozas ir Paulius Jurkai, Stasė Niūniavaitė ir keletas kitų rašytojų bei poetų

– jaunoji Žemaičių rašytojų sambūričių karta.

Šiandien daugelis, nenorėdami gilintis į šio sambūrio veiklą, apeina tą faktą, kad būtent prieškarui ir karo metais veikusio Žemaičių rašytojų sambūrio aplinkoje formavosi Vytauto Mačernio asmenybė, suprantama, formavosi ir pats kūrėjas.

„Žemaičių prietelius“ prieškario metais, o karo laikotarpiu – „Žemaičių žemė“ buvo tie leidiniai, kuriuose tarsi kokiam metraštyje atsispindėjo naujojo žemaičių kultūrinio sąjūdžio, kuris plėtojo S. Daukanto ir M. Valančiaus kultūrinio sąjūdžio tradicijas, tikslai ir veikla. Kaip tik „Žemaičių prieteliuje“ jau 1937 metais randame išspausdintus ir tris Vytauto Mačernio eilėraščius (Nr. 17 – „Pasikalbėjimas su motina“, Nr. 20 – „Prisikėlimas“ ir Nr. 35 – „Naktis tėviškėj“). Rašė V. Mačernis bendrine lietuvių kalba. Tai moksleivio, ateitininko, pradedančio poeto eilės, tačiau jau ir šiuose eilėraščiuose – tos būtis, tragizmo temos, kurios poetą lydėjo ir tolesnėje jo kūryboje.

Vytautas Mačernis iš pradžių augo kartu su Žemaičių rašytojų sambūriu, džiaugdamasis Juozo ir Pauliaus Jurkų literatūrine sėkme, analizuodamas savo draugų kūrybą ir bandydamas literatūroje rasti savo kelią. Telšiai tuo metu buvo Žemaitijos didmiestis. Čia veikė kelios pradžios mokyklos, gimnazijos, mokytojų seminarija, dvi aukštosios mokyklos (Telšių kunigų seminarija ir žydų rabinų mokykla „Jašiva“). Baigę gimnaziją, gabesnieji žemaičiai tais laikais sukdamo į Kauną ar į Vilnių. Ten išvyko ir Vytauto Mačernio bičiuliai Juozas bei Paulius Jurkai. V. Mačernis, kaip matyti iš jo laiškų

bičiuliams, nenutraukė su jais ryšių, domėjosi draugų kūryba ir džiaugėsi jų sėkme. Suradęs bent menkiausią progą, laiškuose savo bičiulius tokiais veikalais vis skatindavo. Štai 1939 m. lapkritį V. Mačernio rašyto laiško ištrauka: „Toks jau likimas, kad kalvariškiai yra visų gerbiami. Jūs su Juozu gerai atlaikote žemaičių vardą, jį garsinate, man tai be galo džiugu“.

Na o Telšiuose žemaičiai, įsijungę į kultūrinį sambūrį, pasak S. Anglickio, bando „atgaivinti tuos žemaičių kalbos turtus, kurie, įvedus bendrinę rašto kalbą, buvo nustumti į šalį“. Stengiamasi „išnaudoti visas tas kalbos brangenybes, kurios ir dabar dar tebėra nejudintos žemaičių liaudyje“. Priežastis paprasta. Po Žemaitiją plačiai tuo metu buvo kartojami S. Anglickio žodžiai: „Yra tik viena kalba, kuria visi pasaulio rašytojai geriausiai rašo, tai yra motinos kalba. Žemaičiai privalo savo liežuvį iš pagrindų išnaudoti, paskui jau tik griebtis kito, o ne atvirksčiai“.

Sambūrio pradžia teikė daug vilčių. Buvo net tokių judėjimo vertintojų, kurie tuo metu neabejojo, kad ne taip jau sunku ištaisyti tą skriaudą, kuri buvo padaryta žemaičių literatūrai, susiformavus bendrinei lietuvių kalbai. Štai 1937 metų „Žemaičių prieteliaus“ 11 numeryje paskelbto J. Tautvydo straipsnio „Tėvų kalbos šventė Telšiuose“ ištrauka: „Dabar telšiškių žemaičių yra keliama mintis surašyti žemaičių kalbos taisykles – gramatiką. Ateis laikas, kad Žemaitės raštai bus verčiami į žemaičių kalbą, teisingiau, iš aukštaitiško vertimo

(Nukelta į 30 p.)

Sarneles (Plungės r.) kalvos. Vito Valaitkos nuotrauka

Vytauto Mačernio sodyboje. Nuotrauka iš Vito Valatkos archyvo

(Atkelta iš 29 p.)

perrašomi, nes Žemaitė rašė tik žemaitiškai ir jos veikalai yra verstiniai“.

Žemaitiško rašto kalbos taisyklės buvo pradėtos kurti dar prieškarinio metais. Daug prie to darbo prisidėjo tuo metu studijuojantis Juozas Jurkus, kuris „Žemaičių prieteliuje“ vienas pirmųjų iškėlė mintį, kad žemaičiams būtina kalbėti žemaitiškai. Tais klausimais 1937 m. minėtame leidinyje vyko labai plati diskusija, kurioje dalyvavo mūsų jau minėtas J. Jurkus.

„Žemaičių prieteliuje“ nuo 1939 m. Nr. 21 buvo įvestas skyrelis „Žemaitiška pastogė“, kuriame žemaičių kalba buvo spausdinama tautosaka, kiti žemaitiški tekstai. Tuo metu Žemaitijoje jau buvo žinomi ir žemaitiško rašto pagrindai, kuriuos sudarė Telšių kunigų seminarijos auklėtinis, kalbininkas B. Jurgutis, vėliau kunigavęs Mažeikiuose. Skaitydami 1943 m. „Žemaičių žemę“, sužinome, kad žemaitiškoji rašyba išvydo šviesą poros laimingų aplinkybių dėka, visų pirma, kad „Žemaičių prietelių“ redaguoti buvo patikėta žemaičiui kunigui dr. Kazimierui Olšauskui (kilimo nuo Salantų) ir kad Telšių kunigų seminarijoje tuo metu buvo lituanistiką studijavęs nepaprastai energingas žemaitis klierikas B. Jurgutis (kilimo nuo Darbėnų). B. Jurgutis seminarijoje suorganizavo žemaičių tarmės būrelį ir ėmėsi žemaičių rašybos sudarymo. Atskirais šios rašybos klausimais jis tarėsi su prof. dr. Antanu Saliu ir žemaičių

studentų Simono Daukanto draugijos nariais lituanistais. Kai sudarytoji rašyba „Žemaičių pastogėje“ buvo paskelbta ir pradėta vartoti rašto darbuose, prof. A. Salys ja buvo patenkintas ir jai pritarė.

Žemaitiškos rašybos pagrindai, kuriuos parengė Žemaičių tarmės proseminaras, buvo išspausdinti 1939 m. „Žemaičių prieteliaus“ 51 numeryje. Po to žemaičių leidiniuose pradėta spausdinti vis daugiau žemaitiškai parašytų eilėraščių, humoristinių pasakojimų, kitokių publikacijų. Kaip bebūtų keista, bet nenutrūko šis darbas – žemaičių rašto, kultūros atgimimo sąjūdis – ir Antrojo pasaulinio karo metais. Uždarius „Žemaičių prietelių“, karo pradžioje Telšiuose įsikūrė „Žemaičių žemės“ savaitraščio redakcija, kurios leidžiamas laikraštis kaskart vis daugiau skyrė dėmesio Žemaitijos krašto kultūriniam gyvenimui karo metais. Šio pobūdžio korespondencijos šiame leidinyje dažniausiai dominuodavo. Skaitydami karo metų spaudą, akivaizdžiai matome, kokią didelę įtaką Žemaitijos žmonėms tuo metu darė ir plačiai savo veiklą išvystęs Lietuvos Žemaitijos meno ir mokslo centras, kuriam vadovavo vienas iš Žemaičių kultūrinio sambūrio dalyvių K. Mockus. Prie šio centro veikė ir Žemaičių tarmės sekcija (kurį laiką jai vadovavo Juozas Jurkus), kuri pripažino tai, kas gero seniau buvo žemaičių kultūros labai sukurta, ir, norėdama tęsti Žemaičių tradicijas, 1943 m. pasiūlė kiek pakoreguotas žemaičių rašybos taisykles. Jas spaudoje dirbantys žemaičiai priėmė ir jomis vadovavosi leisdami žemaitiškus skyrelius, atskirus straipsnius. Išskirtinio dėmesio nusipelnė tais metais, „Žemaičių žemėje“ spausdinta „Žemaitiškoji kortelė“. Daugiausia žemaitiškai parašytų grožinės literatūros kūrinių tuo laikotarpiu išspausdino poetai Stasys Anglickis, Petras Gintalas bei Pranas Genys.

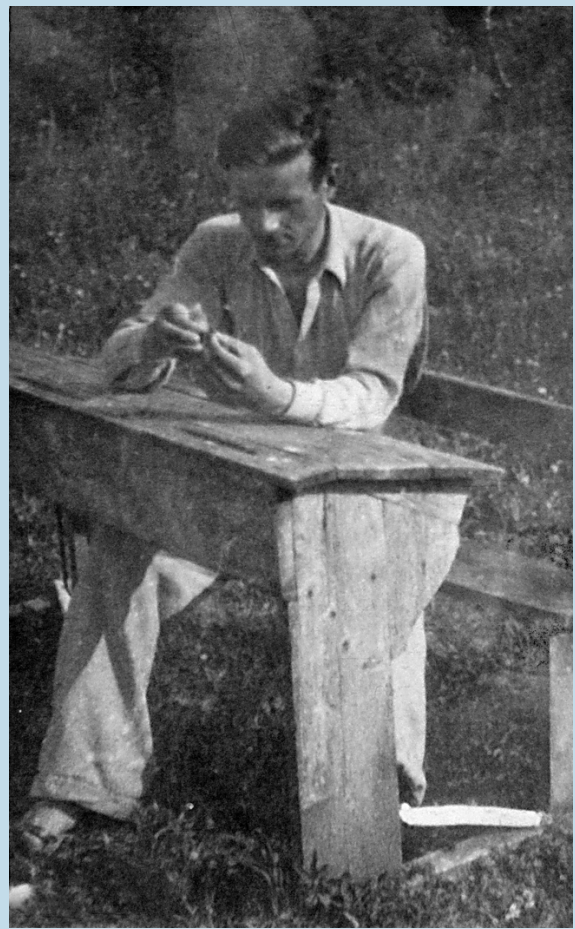
Skaitydami išlikusius Vytauto Mačernio laiškus Pauliui Jurkui ir kitiems jo draugams, akivaizdžiai įsitikiname, kad žemaitiško kultūrinio sąjūdžio idėjos Vytautui Mačerniui nebuvo svetimos. Jei prisiminsime ketvirtą dešimtmečio viduryje dar S. Anglickio keltą mintį, kad žemaitis savo kalba turi kalbėti, o rašytojai turėtų nevengti ir žemaitiškai kurti, tai V. Mačernis tam taip pat pritarė. Jo, kaip ir mūsų, niekas specialiai nemokė rašyti žemaitiškai, o jis, nors savo eilių žemaitiškai ir nerašė, tačiau laiškuose nevengdavo žemaitiško žodžio. Kodėl? Atsakymą randame paties V. Mačernio laiške, rašytame apie 1938 m. Pauliui Jurkui. Paprašęs nesistebėti, jei šis laiške kalbą ras „maišytą: čyriausią

lietuvišką ir žiupsnį žemaitiškos“, pasako, jog tai dėl to, kad „mūsų rašomoji kalba yra biški ubagiška. Jeigu nori kon našę pasakyti, tai tik žemaitiškā tegali. Je pasakā sakini, ta ženā, ka pasakē. O aukštaitiškā: žiopčioji, žiopčioji ir nežēnā, kas išeis“.

Dar mokydamasis Telšių gimnazijoje, Vytautas Mačernis per moksleivių kūrybos vakarus, gimnazijos literatų būrelį, kuriam vadovavo, atėjo ir į suaugusiųjų literatūrinės popietės, vakarus, kuriuos Žemaitijoje rengė Žemaičių rašytojų sambūris. Tuo laikotarpiu užsimezgę poeto ryšiai su šiuo sambūriu nenutrūko ir vėliau – iki pat V. Mačernio žūties.

Kaip matyti iš prisiminimų, paties V. Mačernio laišku, tuos literatūrinius vakarus poetas ne itin mėgo, nes, kaip jis pats sakė, tokiuose renginiuose gilumos nepasieksi. 1939 m. balandžio 24 d., grįžęs iš Panevėžyje vykusio literatūros vakaro, V. Mačernis rašė: „Daugiau į literatūros vakarus nebevažiuosiu. Įkyrėjo jie man. Vienumos, kaip paukštis erdvės, noriu. Kažkaip tuščias daraisi su visais gyvendamas, jaučiu, kad pilkėju...“ Be abejo, tai nereiškia, kad jis neigė visa, kas buvo susiję su tais literatūros vakarais, kad ignoravo ir vieną iš pagrindinių Žemaičių rašytojų sambūrio veiklos formų – susitikimus su skaitytojais. V. Mačernis buvo ne tribūnų poetas, ir tai viską paaiškina. Tolesnius kūrybinius ieškojimus jis siejo su ilgomis studijomis, dideliu darbu, todėl dažnai atmesdavo tai, kas jį, kaip menininką, galėjo pastūmėti plaukti paviršiumi.

Paulius Jurkus bent jau V. Mačernio kūrybinio kelio pradžioje savo kūryba buvo gerokai išsiveržęs į priekį. Vytautas gerėjosi tais jo laimėjimais, siekė draugystės su Pauliumi ir brangino ją, tačiau plačių užmojų, optimizmo pilnas Paulius Jurkus, kuris savotiškai gali simbolizuoti ir to laikotarpio Žemaičių kultūrinį sambūrį, Vytautą Mačernį šiek tiek ir baugino, neleido jam pulsti į šį sąjūdį lyg išdegtom akim. Tai matyti ir iš jo laiško, rašyto 1941 m. gruodžio 29 d. savo mylimajai Bronei Vildžiūnaitei: „Pas mane jau buvo atpūtęs Paulius, turėjau malonumo klausytis jo (...). Naujiems metams žadėjo atnešti nukalęs žiedą. Į Vilnių atvažiuosiu jau susižiedavęs su... Pauliumi ir jo srove, srove, kuri gali po savim pasišlapinti. Nieko nepadarysi, kartais reikia susižieduoti, juk neišgyvensi visą amžių senbernio pozicijose. Na, tiek to“. Šios eilutės daug ką pasako ir apie paties V. Mačernio savo kelio poezijoje ieškojimą. Ką laikyti tuo „susižiedavimu“? Manau, kad čia gali būti ir tai, kad karo pradžioje, gyvendamas tėviškėje, V.

Vytautas Mačernis mokykliniame suole. Nuotrauka iš Vito Valatkos

Mačernis, jausdamas didoką Juozo ir Pauliaus Jurkų įtaką, gana aktyviai įsijungė į Žemaičių rašytojų sambūrio veiklą. Jo dalyvavimą sambūrio organizuojamuose renginiuose plačiai nušvietė ir to meto Žemaitijos spauda. Na o 1944 m. viduryje „Žemaičių žemės“ laikraštyje buvo paskelbtas ir Vytauto Mačernio straipsnis „Žemaitiškas charakteris mene“, kuris įtrauktas ir į jo poezijos, prozos ir laišku rinktinę „Po ūkanotu nežinios dangum“. Šis straipsnis mūsų aptariamuoju klausimu itin svarbus. Jei jį palyginsime su 1938 m. žemaičių prozos ir poezijos antologijoje „Žemaičiai“ paskelbtu S. Anglickio „Žemaičių pasisakymu“, tai įsitikinsime, kad V. Mačernis pritarė S. Anglickio idėjoms – šių straipsnių net pradžios kiek panašios. Matome, kad abu poetai tuo metu vienodai mąstė apie tai, kas lėmė žemaičių savitumą. Pasak V. Mačernio, tai vyko amžių bėgyje,

(Nukelta į 32 p.)

Vytauto Mačernio gimtinė žiema, 2006 m. Danutės Mukienės

(Atkelta iš 31 p.)

veikiant atitinkamoms klimatinėms, istorinėms, politinėms ir kitokioms sąlygoms. V. Mačernis, suprasedamas, kad laikas daro savo ir žemaitis dalį tų savitumų, ypač jei jų pats nebrangina, praranda, pastebi, kad vis dėlto, jei išžiūrėsime atidžiau, tai „pro drumstą ir dulkiną kasdienio žmogaus veidą gilesniu žvilgsniu galės prasiskverbti į gilesnį dvasios sluoksnį, daugiau pastovų ir mažiau pigų“.

Kaip to pasiekti? Į savo paties iškeltą klausimą poetas atsako: „Tikrojo žemaitiškojo charakterio turi ieškoti žemaitis menininkas savy paties savęs ieškodamas. Pirmiausia jis turi ieškoti savęs kaip žmogaus, savo tikrojo veido, o su juo kartu kaip specifiskas atspalvis išplauks ir žemaitiškasis jo charakteris. Todėl einant tuo keliu atpuola išorinis ieškojimo būdas. Žemaitis menininkas visai neturi „vaidinti“ žemaičio, naudodamas štamputus ir jau populiariais virtusius nusakymus. Jei jis yra tikras žemaitis, tai jo žemaitiškumas būtinai išplauks jo kūryboje, nes žmogus gali pasirodyti nuoširdžioje kūryboje tik tuo, kuo jis yra“. V. Mačernio nuomone, nebūtina rašyti žemaitiškai, kad tave pripažintų kaip žemaitį menininką. Žemaičio menininko „judinamuoju pradū turi būti ne žemaitiškojo charakterio ieškojimas, bet bendras kūrėjo likimas reikštis objektyviais kūriniais. Norėdamas kuo sėkmingiau apsieikšti, menininkas brausis į savo dvasios gelmes, į savo nekasdieniškąjį „aš“ ir ten suras jėgos ir įkvėpimo, ten jis suras ir tikrąjį savo veidą, kurį jis paveldėjimo keliu perėmė iš savo senolių ir prosenolių. Jų kraujas būtinai padvelks ta šiluma, kuri bendra ir charakteringa šioms šiaurės vakarų giminėms. Žemaitis menininkas,

beieškodamas savęs, suras savy žemaitiškąjį charakterį, o šis nuspalvins savą atspalviu jo bendrai žmogiškąją kūrybą pasireiškusį veidą. Todėl žemaičiams menininkams nėra reikalo skrupuliuoti ir stengtis kitiems greičiau parodyti savo charakteringąjį veidą“.

Vertindamas žemaičių rašytojų kūrybą, V. Mačernis pirmiausia minėtame straipsnyje iškelė Dionizo Poškos, Simono Stanevičiaus, Simono Daukanto, Motiejaus Valančiaus, Maironio, Stasio Anglickio, Prano Genio, Butkų Juzės vardus, pažymėdamas, kad jie gražiai atskleidė nevieną žemaičių bruožą meniškai vertinguose kūrinuose. Kaip rašė V. Mačernis, tai akivaizdu ir šiandien. Romualdas Granauskas, Petras Dirgėla, Juozas Aputis, Marcelijus Martinaitis žemaitiškai nerašo, grafikas ir tapytojas Vytautas Valius savo kūryba buvo modernistas, tačiau tiek jų, tiek daugelio kitų tikrų žemaičių, tikrų menininkų kūryba giliai žemaitiška ir tą jų žemaitišką charakterį mene visi jaučiame, gilindamiesi į jų kūrinius. Žemaitiškas charakteris ryškus ir paties Vytauto Mačernio kūryboje. Jis ir pats savo poeziją laikė žemaitiškos poezijos dalimi. V. Mačernis – vienas iš tų meno žmonių, kuris 1941–1944 metais palaikė ir Žemaičių kultūrinį sambūrį, savo kūryba, savo žodžiu daug padarė, kad P. Genio, S. Anglickio, Butkų Juzės, Pauliaus ir Juozo Jurkų, kunigo Kazimiero Olšausko ir kitų to meto šviesuolių išsiūbuotas kultūrinis sąjūdis Žemaitijoje „nepašlapintų po savimi“. Kur būtų nuvedęs šis sąjūdis, jei ne naujas sovietmetis, jei ne tragiškai susiklostę iškiliausių Žemaičių rašytojų, kitų menininkų likimai, šiandien galime tik spėlioti. XX a. IV dešimtmečio pradžioje prasidėjusiam Žemaičių kultūriniam sąjūdžiui buvo lemta pradėti gesti vėl 1944-ųjų rudenį. Vykstant paskutiniam Žemaičių rašytojų sambūrio organizuotam literatūros vakarui, atėjo žinia ir apie tai, kad Žemaičių Kalvarijoje žuvo Vytautas Mačernis...

Pokario metais tiek žemaičių literatūriniai vakarai, tiek ir pats Žemaičių rašytojų sambūris buvo uždraustas. Po V. Mačernio, P. Genio žūties ir daugelio Žemaičių rašytojų sambūrio dalyvių pasitraukimo į Vakarus niekas net garsiai nebeleido kalbėti apie patį sambūrį. Ir tik naujiems Lietuvos atgimimo vėjams padvelkus, lyg gaivi ir netikėta banga į mūsų kultūrinį gyvenimą sugrįžo Vytauto Mačernio kūryba, sugrįžo ir prisiminimai apie Žemaičių rašytojų sambūrį, jo atliktą didžiulį darbą populiarinant Žemaitijoje poetinį žodį, stiprinant žmonių pagarbą gimtajam motinos žodžiui, savo žemei ir savo žmonėms.